

PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARI FARKLI LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ

Ekrem Sedat ŞAHİN ve Fidan KORKUT OWEN

Özet: Bu araştırmanın amacı, psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırmaya, Kayseri ilindeki dört lisede öğrenim görmekte olan 1011 öğrenci katılmıştır. Araştırmada öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını ölçmek için Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen, Kesici, Üre, Bozgeyikli ve Sünbül (2003) tarafından Türkçe'ye, uyarlaması yapılan ve araştırmacılar tarafından lise öğrencilerine uyarlanan Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği (TPIÖ) kullanılmıştır. Bunun yanında öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ile kişisel ve sosyal özellikleri hakkında bilgi toplamak için Kişisel Bilgi Formundan yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde iki yönlü varyans analizi, farkların kaynağını belirlemek amacıyla ise, Scheffé Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Araştırmada lise öğrencilerinin saldırganlık puanı üzerinde ilişki ihtiyacı ile serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türü, özerklik ihtiyacı ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı bulunurken; diğer değişkenlerin ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Cinsiyetin, algılanan anne tutumunun, algılanan baba tutumunun, ailede şiddet uygulanma durumunun, ilişki ve yeterlik ihtiyaçlarının öğrencilerin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunurken serbest zamanlarda yapılan etkinliklerin türünün ve özerklik ihtiyacının öğrencilerin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, saldırganlığın önlenmesiyle ilgili çalışmalara yardımcı olabilecek bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Psikolojik ihtiyaç, ilişki ihtiyacı, yeterlik ihtiyacı, özerklik ihtiyacı, saldırganlık.

Abstract: Aggression level of high school students who have different psychological needs. This research study sought to investigate aggression levels high school students based on their psychological needs. Participants (n=1011) were selected from 4 high schools in Kayseri, Turkey. The level of students' psychological needs was assessed using the Basic Psychological Needs Scale, developed by Deci and Ryan (2000) and adapted to Turkish by Kesici, Bozgeyikli, Sunbul and Ure (2002). Student aggression aggression was measured using 'the Scale of Aggression' developed by Tuzgöl (1998). Remaining demographic information was collected through the use of a subject questionnaire developed by the researchers. Data were initially analyzed through the use of a two way analysis of variance (ANOVA) and Scheffé test was used to determine the source of differences. The common effects of the independent variables (relationship need level with the spare time activities, competence need level with the educational satisfaction level originating from school, and autonomy need level and gender) were found to be significant upon the aggression points of those high school students. However the common effects of the remaining variables were not found to be significant. The basic effects of gender, perceived parental attitudes, observed family domestic violence, relationship and competence needs levels were found to be significant predictors of aggression scores for participants. Nevertheless, the main effects of having domestic violence at home, recreational activities, and autonomy need level were not found to be significantly related to the aggression level of the participants. The findings of this study were discussed in light of current related professional literature and suggestions for additional research were offered.

Key Words: Psychological need, relationship need, competence need, autonomy need, aggression.

Dünya varolduğundan beri bütün kültürlerde ve düşünce sistemlerinde pek çok değişme olmuştur ancak saldırganlık ve şiddet her zaman varolmuştur (Tuzgöl, 1998). M. Ö. 3600'den günümüze kadar, dünyada

14.500 savaşın çıktığı ve bu savaşlarda 3.5 milyardan fazla insanın öldüğü tahmin edilmektedir (Michaud, 1994). Savaşlar insan saldırganlığının açıkça ifade edildiği ortamlardan sadece birisidir. Saldırganlık ister savaş şeklinde olsun, isterse sözel hakaret şeklinde olsun, çocuklardan yetişkinlere her yaş grubunda, her toplumda ve toplumun her kesiminde görülmektedir. Saldırganlık kavramını açıklamaya yönelik çalışmalarda, doğuştan getirilen özellikler, öğrenme yaşantıları, beyindeki sorunlar, mizaç, hormonal değişiklikler, biyolojik anlam-

Makale, ilk yazarın yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

Uzm., Ekrem Sedat ŞAHİN, Şanlıurfa Fen Lisesi Psikolojik Danışmanı.
Prof. Dr., Fidan KORKUT OWEN, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

da yeterince gelişmemiş olan refleksif beyin, medya, anne- baba tutumları, kolaylıkla elde edilebilen silahlar (Sylwester, 1999) ve bilişsel süreçler (Durkin, 1995; Eron, 1994) gibi faktörlerin saldırganlıkla ilişkili olduğu üzerinde durulmaktadır. Yapılan tanımlara genel olarak bakıldığında birey ya da grup tarafından canlı veya cansız bütün varlıklara yönelik, zarar verme amacıyla yapılan veya zarar verme amacı taşımasa da karşıdakine zarar veren ve karşıdaki tarafından zararlı olarak algılanan fiziksel, sözel, duygusal, cinsel eylemlerin tümü, saldırganlık olarak tanımlanabilir. Saldırganlık hem insanlar hem de hayvanlarda görülse de, iki türde, farklı biçimde yaşanmaktadır. Beslenme, korunma gibi temel gereksinimlerin karşılanmasına ve tehlike altında olmamasına rağmen kendi türüne saldıran, işkence yapan, yaralayan şiddet gösteren tek canlı insandır (Şahin, 2003). İnsan saldırganlığını farklı yer ve zamanlarda, farklı ortaya konuş biçimleri ile görmek mümkün olmaktadır. Buna bağlı olarak da farklı saldırganlık tipleri ortaya çıkmaktadır (Tok, 2001). Sosyal psikologlar dolaylı ve dolaysız saldırganlık arasında bir ayrım yapmaktadırlar (Kendrick, Neuberg ve Cialdini, 1999). Saldırganlık, bir dizi sınıflandırmanın yanı sıra sözel ya da fiziksel, düşmanlık içeren (hostile aggression) ve araçsal saldırganlık (instrumental aggression) şeklinde de (Bilgin, 1995) sınıflandırılmaktadır.

Saldırganlık çok boyutlu bir kavram olduğu için bazı durumlarda şiddet kavramı ile karıştırılmaktadır. Acet (2001) şiddeti, bir hareketin, bir kuvvetin veya gücün değerlendirilmesi, sert davranmak, kaba kuvvete başvurmak şeklinde tanımlamıştır. Tanımda da görüldüğü gibi saldırganlık, şiddete göre daha kapsamlı ve genel bir kavramdır. Saldırganlığı açıklamaya çalışan psikanalitik, etiyolojik, biyolojik, bilişsel kuram ve sosyal öğrenme kuramlarına ek olarak saldırganlığı engellenme, ipucu gibi kavramlarla açıklamaya çalışan yaklaşımlar da bulunmaktadır (Bilgin, 1995).

Saldırganlığın, psikolojik ihtiyaçlar arasında da özel bir yeri vardır. Kimine göre saldırganlık doğuştan var olan bir içgüdü iken, kimine göre cinsel içgüdüünün bir parçası ve kimine göre ise sonradan öğrenilen ve toplumsal nitelikte bir ihtiyaçtır (Öztürk, 1990). Murray (1959) saldırganlığı ayrı bir ihtiyaç olarak ele alsa da (Akt. Sand, 2003) saldırganlığın, bireyin diğer ihtiyaçlarının karşılanma düzeyine bağlı olarak ortaya çıktığı da gözlenebilmektedir. Örneğin, esir olan bir kişi esaretten kurtulmak için çevresindekilere saldırabilir. Bu durum özerklik ihtiyacının engellenmesine bağlı olarak, saldırganlığın ortaya çıkmasıdır. Murray (1959)'a göre psikolojik ihtiyaçlar bireyi, fizyolojik ihtiyaçlar gibi farklı etkinlikler aracılığı ile doyum için güdülemektedir (Akt. Sand, 2003). Voltan- Acar'a (2003) göre, bazı insanlar çevreyle ilişkilerinde saldırganlardır; istedikleri amaçlara ulaşmak, ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarını kırma, küçük görme ve dikkate almama eğilimi gösterirler. Başka bir ifade ile birey, ihtiyacını doyumak amacıyla saldırganlığa başvurabilir.

Deci, Ryan, Gagne, Leone, Usunov ve Kornozheva'ya (2001) göre bireyin ilişkisi, yeterlik ve özerklik olmak üzere üç evrensel psikolojik ihtiyacı bulunmaktadır. **İlişki ihtiyacı**, karşılıklı saygı, güven içinde özenli ilişkiler kurma isteğini ifade etmektedir. **Yeterlik ihtiyacı**, zor işlerde başarılı olma, arzulan sonuçlara ulaşarak, arzulan dönütlerin kazanılması isteğini ifade etmektedir. **Özerklik ihtiyacı** ise tercih edileni denemeyi, bireyin davranışlarının sorumluluğuna bireye ait olmasını isteğini ifade etmektedir. Deci ve Ryan'a (2000) göre ilişki, yeterlik ve özerklik ihtiyaçları bireyin hayatta kalması, gelişmesi ve diğerleriyle kaynaşması için temel besin kaynaklarıdır ve öğrenilmekten çok doğuştandır. Bu ihtiyaçların karşılanma durumuna bağlı olarak birey çeşitli davranışlara yönelebilir. Bu davranışlar arasında saldırgan davranışlar da olabilir. Bunu destekler biçimde Staub (2003) temel insan gereksinimlerinin engellenmesinin düşmanlık duygularının ve saldırganlığın temel nedeni olduğunu savunmaktadır. Psikolojik ihtiyaçların farklılığına göre saldırganlık düzeyinin değişip değişmediğine ilişkin yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Öte yandan cinsiyetin (Arıca, 1995, Güner, 2006, Kurtyılmaz, 2005), ana baba tutumlarının (Baumrind, 1971), etrafta saldırgan modellerin olmasının (Bandura, 2001) gençlerin saldırgan davranışlarında önemli olduğunu gösteren araştırmaların yanı sıra zaman kullanımının (Bachman ve Schulenberg 1995) gençlerin problemleri davranışlarında önemli olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu amaçla bu araştırmada psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, öğrencilerin cinsiyetlerine, algıladıkları anne tutumuna, algıladıkları baba tutumuna, ailelerinde şiddet uygulanıp uygulanmamasına ve serbest zamanlarda yapmayı tercih etkinliklerin türüne göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmaya katılan bireyler: Araştırma, 2006-2007 eğitim öğretim yılında Kayseri ilinin iki merkez ilçesindeki toplam dört lisede öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Bu liselerdeki öğrencilerin, sınıf düzeyleri de dikkate alınarak, %25'i araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada uygulama yapılan öğrenci sayısı 1014'tür. Ancak ölçekleri eksik ya da yanlış doldurmak gibi nedenlerden dolayı üç öğrencinin doldurduğu ölçekler geçersiz sayılmıştır. Sonuç olarak 1011 öğrencinin ölçekleri değerlendirilmeye alınmıştır.

Veri toplama araçları: Araştırmada veri toplama aracı olarak, Saldırganlık Ölçeği, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği (TPIÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği: Tuzgöl (1998) tarafından lise- li öğrenciler için geliştirilen ölçek 45 maddelik beşli Likert tipi ve toplam puan veren bir ölçektir. Puandaki artış saldırganlık düzeyinin arttığının göstergesidir. Bu

araştırmada grubun puan ortalamasına göre standart sapmadan da yararlanarak, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri alt, orta ve üst düzey olarak belirlenmiştir.

Saldırganlık Ölçeği'nin güvenilirliği ve geçerliliği: Tuzgöl (1998) tarafından yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .71, iki hafta arayla yapılan uygulama sonucunda Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu $r = .85$ olarak elde edilmiştir. Geçerlilik çalışması için öğretmenlerin çoğunun saldırgan davrandıklarını gözledikleri ve gözlemedikleri öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasında farkın olup olmadığına bakılarak ölçeğin ayırt ediciliği bulunmaya çalışılmıştır. Yapılan t testi sonucunda ($t = 3.25$; $p = >0.05$) iki grup arasında anlamlı fark bulununca ölçeğin saldırgan davranışları ölçtüğü yönünde karar verilmiştir.

TPIÖ-(Lise Formu): Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen ölçek, Kesici, Üre, Bozgeyikli ve Sünbül (2003) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Kesici ve arkadaşları (2003) TPIÖ'yü Türkçe'ye uyarlarken üniversite öğrencileriyle çalışmışlardır. Ölçek, bu araştırma için araştırmacılar tarafından lise öğrencilerine uyarlanmıştır. Asıl formunda üç alt ölçek ve 21 maddeden oluşan ölçek, lise öğrencilerine yapılan uyarlama çalışmasında faktör analizi sonucu düşük korelasyon gösteren dört maddenin çıkarılmasıyla 17 maddelik bir forma dönüştürülmüştür. Beşli Likert tipi olan ölçek, İlişki, Yeterlik ve Özerklik İhtiyacı puanları vermektedir. Grubun puan ortalamasına göre alt, orta ve üst düzey ihtiyaç puan aralığı elde edilmektedir. Bireyin puanı bu aralıklara göre değerlendirilmektedir. Puanın artışı o ihtiyacın daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

TPIÖ (Lise Formu)'nun güvenilirliği ve geçerliliği: Ölçeğin lise öğrencilerine uyarlama çalışmasında, ölçek 176 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirliği ilişki ihtiyacı alt ölçeği için .77, yeterlik ihtiyacı alt ölçeği için .64 ve özerklik ihtiyacı alt ölçeği için .69 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışması için öncelikle verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barletts Sphericity Testi ile incelenmiştir

(Büyüköztürk, 2006). TPIÖ'nün ilişkin ilk analizde, KMO katsayısı 0.81 ve Barletts Testi anlamlı çıkmışsa da ölçekten dört madde çıkarıldıktan sonra, yapılan analizde KMO katsayısı .84'e yükselmiştir. Ölçekten dört madde çıkarılmadan yapılan ilk analizde faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak faktör varyansı .30 ile .83 arasında değiştiği gözlenirken; maddeler çıkarıldıktan sonra .39 ile .72 arasında değiştiği görülmüştür. İlk analizde maddelerin faktör yüklerinin birinci faktörde .30 ile .67 arasında değiştiği gözlenirken; son analizde .39 ile .72 arasında değiştiği gözlenmiş, maddelerin açıkladığı toplam varyans ise 42.30 olarak elde edilmiştir. Son yapılan analizde varimax eksen döndürme tekniği sonrasında ilişki ihtiyacı alt ölçeğinin yedi, yeterlik ihtiyacı alt ölçeğinin altı ve özerklik ihtiyacı alt ölçeğinin dört maddeden oluştuğu belirlenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada kullanılan 'Kişisel Bilgi Formu' araştırmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, ailede şiddet uygulanma durumu ve tercih edilen serbest zaman etkinliğinin türüne ilişkin veri toplamak amacıyla, araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Algılanan anne ve baba tutumları, gençlere ana-baba tutumları listesi verilerek anne ve babaları için ayrı olarak işaretleyebilecekleri biçiminde düzenlenmiştir. Ailelerinde şiddet uygulanıp uygulanmadığına ilişkin ise Serbest zaman etkinlikleri, ankette uzun bir liste biçiminde verilmiş, ancak analizler, bireylerin aktif ya da pasif olduğu (Schwilgin, 1972; Akt. Mansuroğlu, 2002) serbest zaman etkinlikleri biçiminde gruplanarak yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulguları, yukarıda sözü edilen bağımsız değişkenlerin sırasına göre sunulmuştur. Öncelikle, psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik) düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeylerinin farklı olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psi. İht.	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Ser. Der.	Kareler Ortalaması	F	p
İlişki İhtiyacı	Cinsiyet (A)	2037.4	1	2037.4	13.1	.000*
	İlişki İht. (B)	1444.5	2	722.3	4.5	.010*
	A x B	605.6	2	301.8	1.9	.143
	Hata	155945.6	1005	155.1		
Yeterlik İhtiyacı	Cinsiyet (A)	2798.2	1	2798.2	18.1	.000*
	Yeterlik İht. (C)	1553.9	2	777.0	5.0	.007*
	A x C	532.0	2	266.0	1.7	.180
	Hata	155504.3	1005	154.7		
Özerklik İhtiyacı	Cinsiyet (A)	1914.7	1	1914.7	12.4	.000*
	Özerklik İht. (D)	599.8	2	299.9	1.9	.145
	A x D	1598.8	2	799.4	5.2	.006*
	Hata	155617.9	1005	154.8		

Öğrencilerin saldırganlık puanı üzerinde cinsiyet ve özerklik ihtiyacının ortak etkisi anlamlı bulunurken, cinsiyet ile ilişki ve yeterlik ihtiyaçlarının ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Bunun yanında, saldırganlık puanı üzerinde cinsiyetin, ilişki ve yeterlik ihtiyaçlarının temel etkisi anlamlı bulunmuştur. İlişki ve yeterlik ihtiyaçlarının saldırganlık puanı üzerindeki temel etkisinin kaynağını belirlemek amacıyla uygulanan Scheffe Testi sonuçlarına göre, ilişki ihtiyacı alt düzey olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=134.8$), ilişki ihtiyacı orta düzey ($\bar{X}=132.5$) ve üst düzey olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=132.3$) anlamlı derecede yüksektir. Yeterlik ihtiyacı alt düzey olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=134.9$), yeterlik ihtiyacı orta düzey olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=133.0$) anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca özerklik ihtiyacı alt düzey olan erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=133.9$), özerklik ihtiyacı orta dü-

zey olan kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=128.9$) özerklik ihtiyacı üst düzey olan erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=135.5$), özerklik ihtiyacı orta düzey olan kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=130.7$), özerklik ihtiyacı orta düzey olan erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=133.6$), özerklik ihtiyacı üst düzey olan kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=128.9$) ve özerklik ihtiyacı üst düzey olan erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=135.5$) ise özerklik ihtiyacı üst düzey olan kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=128.9$) anlamlı derecede yüksektir.

İkinci olarak, psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik) düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin algıladıkları anne tutumuna göre saldırganlık düzeylerinin farklı olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2: Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psi. İht.	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
İlişki İhtiyacı	Al. An. Tut. (A)	2480.9	3	826.9	5.3	.001*
	İlişki İht. (B)	1201.0	2	600.5	3.8	.021*
	A x B	1709.1	6	284.8	1.8	.090
	Hata	155410.1	999	155.5		
Yeterlik İhtiyacı	Al. An. Tut. (A)	2643.6	3	881.2	5.6	.001*
	Yeterlik İht. (C)	2064.3	2	1032.1	6.6	.001*
	A x C	1004.1	6	167.3	1.0	.376
	Hata	155965.7	999	155.8		
Özerklik İhtiyacı	Al. An. Tut. (A)	3063.1	3	1021.0	6.5	.000*
	Özerklik İht. (D)	945.1	2	472.5	3.0	.051
	A x D	1911.7	6	318.6	2.0	.060
	Hata	155788.8	999	155.9		

Tablodan da anlaşılacağı gibi algılanan anne tutumu değişkeninin öğrencilerin saldırganlık puanı üzerindeki ortak etki anlamlı bulunmamış ancak temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile annelerini otoriter/ baskıcı, aşırı koruyucu, ilgisiz/ aşırı serbest ve demokratik/ anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Algılanan anne tutumunun saldırganlık düzeyine temel etkisinin kaynağını belirlemek için uygulanan Scheffe Testi sonuçlarına göre annesini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=135.5$), annesini demokratik/ anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X}=132.0$) anlamlı derecede yüksektir.

Algılanan anne tutumunun yanı sıra, psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik) düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin algıladıkları baba tutumuna göre saldırganlık düzeylerinin farklı olup olmadığı da incelenmiştir. Bu amaçla yapılan varyans analizi sonuçlarından sadece anlamlı bulunan özerklik ihtiyacına ilişkin değerler Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3: Özerklik İhtiyacı Farklı Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psi. İht.	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Özerklik İhtiyacı	Al. Baba Tut. (A)	1476.1	3	492.0	3.1	.026*
	Özerklik İht. (D)	388.0	2	194.0	1.2	.293
	A x D	711.7	6	118.6	0.7	.609
	Hata	157837.1	999	157.9		

Algılanan baba tutumu değişkeninin öğrencilerin saldırganlık puanı üzerindeki ortak etkisi de anlamlı bulunmamış ancak temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile babalarını otoriter/ baskıcı, aşırı koruyucu, ilgisiz/ aşırı serbest ve demokratik/ anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Algılanan baba tutumu değişkeninin saldırganlık düzeyine temel etkisinin kaynağını belirlemek için uygulanan Scheffe Testi sonuçlarına göre babasını ilgisiz/ aşırı serbest olarak

algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{x}=134.9$), babasını demokratik/ anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{x}=132.3$) anlamlı derecede yüksektir.

Dördüncü olarak, psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik) düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin ailelerinde şiddet uygulanma durumuna göre saldırganlık düzeylerinin farklı olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4: Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Ailelerinde Şiddet Uygulanma Durumuna Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psi. İht.	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
İlişki İhtiyacı	Ailede Şiddet (A)	738.1	1	738.1	4.6	.031*
	İl. İh. Düzeyi (B)	730.4	2	365.2	2.3	.099
	A x B	80.0	2	40.0	0.2	.776
	Hata	158298.8	1005	157.5		
Yeterlik İhtiyacı	Ailede Şiddet (A)	1083.3	1	1083.3	6.9	.009*
	Yt. İh. Düzeyi (C)	1471.8	2	735.9	4.6	.009*
	A x C	219.1	2	109.5	0.7	.498
	Hata	157622.6	1005	156.8		
Özerklik İhtiyacı	Ailede Şiddet (A)	870.5	1	870.5	5.5	.019*
	Öz. İh. Düzeyi (D)	368.2	2	184.1	1.1	.312
	A x D	407.1	2	203.5	1.3	.276
	Hata	158497.7	1005	157.7		

Tablodan da anlaşılacağı gibi ailede şiddet uygulanma durumunun öğrencilerin saldırganlık puanı üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile ailesinde şiddet uygulanan ve uygulanmayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca ailede şiddet uygulanma durumu değişkeni ile ilişki, yeterlik ve özerklik ihtiyacı değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Buna göre psikolojik ihtiyaç düzeyleri farklı, ailesinde şiddet uygulanan ve uygulanmayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulun-

mamıştır. Ailesinde şiddet uygulanan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{x}=134.8$), ailesinde şiddet uygulanmayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{x}=132.4$) anlamlı derecede yüksektir.

Son olarak, psikolojik ihtiyaç (ilişki, yeterlik ve özerklik) düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin serbest zamanlarında yapmayı tercih ettikleri etkinliğin türüne göre saldırganlık düzeylerinin farklı olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla yapılan varyans analizi sonuçlarından anlamlı bulunan ilişki ve yeterlik ihtiyaçlarına ilişkin değerler Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5: İlişki ve Yeterlik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Serbest Zamanlarında Yapmayı Tercih Ettikleri Etkinliğin Türüne Göre Saldırganlık Puanlarına Uygulanan İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Psi.İht.	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
İlişki İhtiyacı	Ser. Z. Et. (A)	310.3	1	310.3	1.9	.160
	İlişki İht. (B)	1357.3	2	678.6	4.3	.013*
	A x B	1051.6	2	525.8	3.3	.035*
	Hata	157547.3	1005	156.7		
Yeterlik İhtiyacı	Ser. Z. Et. (A)	214.9	1	214.9	1.4	.242
	Yeterlik İht. (C)	1290.1	2	645.0	4.1	.017*
	A x C	383.4	2	191.7	1.2	.295
	Hata	157843.8	1005	157.1		

Tablodan da anlaşılacağı gibi serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türü değişkeninin öğrencilerin saldırganlık puanı üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmamıştır. Serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türü ile ilişki ihtiyacı değişkeninin öğrencilerin saldırganlık puanı üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. İlişki ihtiyacı ve serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türü değişkenlerinin ortak etkisine bağlı olarak ortaya çıkan puan ortalamaları arasındaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için uygulanan Scheffe Testi sonuçlarına göre ilişki ihtiyacı alt düzey olan ve bireyin aktif olduğu etkinlikleri serbest zamanlarında yapmayı tercih eden öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X} = 136.5$), ilişki ihtiyacı orta düzeyde olan ve bireyin pasif olduğu etkinlikleri serbest zamanlarında yapmayı tercih eden öğrencilerin saldırganlık puan ortalamasından ($\bar{X} = 131.4$) yüksektir.

TARTIŞMA VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın bulgularının yukarıdaki verilmiş sırasına göre tartışma ve yorumu sunulmaktadır. Bu çalışmada erkeklerin saldırganlık düzeyi kızların saldırganlık düzeyinden anlamlı derece de yüksek bulunmuştur. Alanyazındaki araştırmaların bulguları genel olarak erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olduğu yönündedir (Arıca, 1995; Efiltili, 2006; Gümüş, 2000; Güner, 1995; Güner, 2006; Kayseri Rehberlik Araştırma Merkezi, 2007; Kurtyılmaz, 2005; Moses, 1999; Tok, 2001; Tuzgöl, 1998). Buna karşın bazı araştırmalarda kızların erkeklere göre daha saldırgan olduğu bulunurken (Doğan, 2001); bazı araştırmalarda ise, cinsiyet ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Ağlamaz, 2006; Hatunoğlu, 1994; Yalçın, 2004). Erkeklerin fiziksel olarak kadınlara göre daha güçlü olmaları ve güçlerini diğerlerini alt etmek için kullanmaları ve gerektiğinde ihtiyaçlarını karşılamak için fiziksel güce başvurmaları erkek öğrencilerin

saldırganlık düzeyinin kız öğrencilere göre yüksek çıkmasının nedenleri olabilir. Araştırmada özerklik ihtiyacı ve cinsiyetin öğrencilerin saldırganlık düzeyi üzerindeki ortak etkisi de anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç, kız ve erkek öğrencilerin özerklik ihtiyacı düzeyine göre saldırganlık düzeyinin anlamlı derecede farklı olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni toplumumuzda kız ve erkek çocuklara benzer düzeyde özgürlük sağlanmaması olabilir (Abadan-Unat, 1981). Toplumumuzda genel olarak erkek çocukları öfke duygularını ifade etme konusunda kızlardan daha şanslı durumda görünmektedir (Demirci-Danışık, 2005). Bu nedenle erkeklerin saldırganlık düzeyi kızların saldırganlık düzeyinden yüksek çıkmış olabilir.

Araştırma bulgularına göre, lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde algılanan anne tutumu değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Alanyazında algılanan anne- baba tutumu ve saldırganlığın birlikte ele alındığı araştırmaların bazılarında bu araştırma sonuçlarını destekler biçimde algılanan anne- baba tutumuna göre saldırganlık düzeyinin değiştiği (Hatunoğlu, 1994; Nicholas ve Beiber, 1996; Petit, 1997); bazılarında ise algılanan anne- baba tutumuna göre saldırganlık düzeyinin değişmediği görülmektedir (Tuzgöl, 1998; Yalçın, 2004). Bu çalışmada, annelerini aşırı koruyucu olarak algılayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyi, annelerini demokratik/ anlayışlı olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu sonuç, annesini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin kendilerini yeterince ifade edememeleri, kendi istedikleri gibi davranamamalarına bağlanabilir (Onur-Cansız, 2004). Husting ve Rubin'e göre (1999) sürekli aşırı korunan birey saldırganlığa yönelebilir.

Araştırma bulgularına göre, lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde algılanan baba tutumu değişkeninin temel etkisi anlamlıdır. Kayseri Rehberlik

Araştırma Merkezi (2007)'nin araştırmasında algılanan baba tutumuna göre öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Daha önce sözü edilen araştırmalarda da (Hatunoğlu, 1994; Nicholas ve Beiber, 1996; Petit, 1997) bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir. Özellikle ilgisiz ana baba tutumlarının saldırganlığa yol açtığını gösteren araştırma sonuçları vardır (Doğan, 2001). Babasını ilgisiz tutumda algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin yüksek çıkmasının nedeni, babasının ilgisizliğine bağlı olarak öğrencilerin olumsuz arkadaş gruplarına katılmış olabilecekleri biçiminde yorumlanabilir. Öğrenci içinde bulunduğu grubun etkisiyle saldırganlığa yönelebilir. Öğrenci saldırganlık yoluyla ilgi çekmeye çalışabilir. Bu nedenle bu tür davranışlara başvuruyor olabilir.

Araştırmada ailede şiddet uygulanma durumunun öğrencilerin saldırganlık düzeyi üzerindeki temel etkisi anlamlı olduğu bulunmuştur. Alanyazında bu araştırmanın bulgularını destekleyen bazı araştırma bulguları bulunmaktadır (Erdoğdu, 2006; Yalçın, 2004). Sosyal davranışların büyük bir kısmı aile içinde öğrenildiği için (Brewer ve Crono, 1994) şiddet uygulanan ailede, çocuk şiddeti sorun çözüme yolu olarak görmeyi öğrenebilir. Bu nedenle ailesinde şiddet uygulanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri yüksek çıkmış olabilir.

Araştırma bulgularına göre serbest zamanlarda yapılan etkinlik türü değişkeninin öğrencilerin saldırganlık düzeyi üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmamıştır. Öte yandan öğrencilerin saldırganlık düzeyi üzerinde ilişki ihtiyacı düzeyi ve serbest zamanlarda yapılan etkinliğin türü değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Serbest zaman etkinlikleri olan televizyon izleme, video ve bilgisayar oyunları oynama ile saldırganlığın birlikte ele alındığı araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalarda bireylerin saldırganlık düzeyi, bu etkinliği yapıp- yapmamaya göre değişmektedir (Bilgi, 2006; Çetinkaya, 1991). Çıplak (2004)'ın araştırmasında ise aktif serbest zaman değerlendirme etkinliklerini tercih eden öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin pasif serbest zaman değerlendirme etkinliklerini tercih edenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu araştırmanın bulgularına göre, ilişki ihtiyacı alt düzey olan ve bireyin aktif olduğu serbest zaman etkinliklerini tercih eden öğrencilerin saldırganlık düzeyi, ilişki ihtiyacı orta düzey olan ve bireyin pasif olduğu serbest zaman etkinliklerini yapmayı tercih eden öğrencilerin saldırganlık düzeyinden anlamlı derecede yüksektir. Bireyin aktif olduğu serbest zaman etkinlikleri içinde, internet kafeye gitme, arkadaşlarla gezme, spor yapma ve kahvehaneye gitme bulunmaktadır. Bu öğrenciler etkileşimde buldukları ortamlarda saldırganlığı öğrenebilirler ve öğrendiklerini uygulamaya koyabilirler. Bu nedenle, sözü edilen grubun saldırganlık düzeyi; ilişki ihtiyacını orta düzeyde hisseden ve bireyin pasif olduğu uyumak, kitap okumak, televizyon izlemek ve müzik aleti çalmak gibi serbest zaman etkinliklerini tercih eden öğrencilerden yüksek çıkmış olabilir. Çünkü serbest zamanlarında

kitap okuyan, müzik aleti çalan, televizyon izleyen ya da uyumayı tercih eden öğrenciler çoğunlukla saldırganlığa yol açabilecek ortamlardan uzak durabilirler.

Araştırma bulgularına psikolojik ihtiyaçlar açısından bakıldığında ise şu yorumlar yapılabilir: İlişki ihtiyacı alt düzeyde olan öğrencilerin saldırganlık düzeyi, orta düzeyde ve üst düzeyde ilişki ihtiyacı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyinden yüksektir. Birey ilişki ihtiyacı engellendiğinde kendini zorla kabul ettirmek amacıyla (Ozan ve Tanrıdağ, 2002) saldırganlığa yönelebilmektedir. Fakat bu araştırmada ilişki ihtiyacı fazla karşılandığında saldırganlık düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu durum, ergenlik döneminde ilişki ihtiyacını alt düzeyde hisseden öğrencilerin içinde buldukları arkadaş grubunun kendilerine sağladığı fiziksel, sosyal ve psikolojik güce güvenerek daha saldırgan davranışlara yönelmelerine bağlanabilir.

Araştırmada yeterli ihtiyacı alt düzeyde olan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin, yeterli ihtiyacı orta düzeyde olan öğrencilerin saldırganlık düzeyinden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Alanyazında yeterli ihtiyacının insana özgü olduğu ve bireyin bu ihtiyacını birçok şeyi kaybetme pahasına da olsa karşılama çabası içine girdiği (Glasser, 2003) belirtilmektedir. Bu bilginin ışığında yeterli ihtiyacı üst düzeyde olan bireylerin ihtiyacının engellenmesine bağlı olarak saldırganlık düzeyinin yüksek çıkması beklenebilir; ancak araştırma sonucuna göre yeterli ihtiyacını alt düzeyde hisseden öğrencilerin saldırganlık düzeyi daha yüksektir. Bu sonuç, ergenlik döneminde olan ergenlerin kendileri için önemli olan bireylerle gereksinim duymadığını kendine kanıtlamaya çalışmaları ve kendilerini farklı konularda gereğinden fazla güvenli hissetmelerine (Ekşi, 1999) bağlı olarak saldırganlık benzeri diğerlerinin üzerinde egemenlik kurmaya yönelik davranışlara yönelmelerine bağlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada ortak etkilerden sadece üçü anlamlı bulunmuşken temel etkilerin hemen hemen hepsinde anlamlı farklar bulunmuştur. İlişki ve yeterli ihtiyacını alt düzeyde hisseden öğrencilerin saldırganlık düzeyi yüksektir. Ayrıca erkeklerin kızlardan, annesini aşırı koruyucu olarak algılayanların demokratik algılayanlardan, babasını aşırı ilgisiz olarak algılayanların demokratik algılayanlardan, ailesinde şiddet uygulananların uygulanmayanlardan, aktif serbest zaman etkinliklerini tercih edenlerin pasif serbest zaman etkinliklerini tercih edenlerden anlamlı düzeyde yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında, okullarda saldırganlık ve şiddeti önleme çalışmalarında erkek öğrenciler ön plana alınabilir. Erkek öğrencilere yönelik uygun öfke ifade etme yolları ve etkili iletişim teknikleri konusunda rehberlik etkinlikleri düzenlenebilir. Erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyinin kız öğrencilere göre yüksek olduğu

konusunda öğretmenler ve aileler bilgilendirilebilir. Öğrencilerin ergenlik döneminde özerklik ihtiyacını yoğun bir şekilde yaşadığı bu ihtiyaçlarının kendilerine zarar vermeyecek şekilde karşılanması konusunda aileler ve öğretmenlere yönelik eğitici çalışmalar yapılabilir. Öğrencilerin özerklik ihtiyaçlarını karşılamalarına destek olmak için okul rehberlik servisleri öğrencileri eğitici kulüp çalışmalarına yönlendirebilir.

Anne baba tutumlarının önemi dikkate alındığında, anne baba tutumu konusunda veliler bilgilendirilebilir. Demokratik anne baba tutumunun çocuk üzerindeki geliştirici etkileri ailelere anlatılabilir. İlgisiz ve baskıcı tutumun olumsuz sonuçları konusunda aileler bilgilendirilebilir. İlgisiz ve baskıcı tutumların çocukların ilişkisi, yeterlik ve özerklik ihtiyaçlarını uygun şekilde karşılamalarını engelleyebileceği konusunda aileler bilgilendirilebilir. Ailelere, aile içi şiddet konusunda eğitim verilebilir. Aile içi şiddetin hem eşler hem de evdeki çocuklar için zararlarına değinilebilir. Bu eğitimlerde eşlere problem çözme ve öfke kontrolüne yönelik çalışmalar yapılabilir.

Okulların, öğrencilerin seveceği serbest zaman faaliyetlerini programlarına almaları uygun olabilir. Çünkü serbest zamanlarda yapılan bireysel ya da grup etkinlikleri çocuğun kendini herhangi bir alanda yeterli hissetmesini sağlayabilir. Bu etkinliklere katılarak anlamlı ilişkiler kurup ilişki ihtiyacını karşılayabilir. Özerkliğini elde etme konusunda bu etkinliklere katılarak önemli bir adım atabilir. Bu amaçla okullarda satranç, tenis, masa tenisi, güreş, badmington, futbol, basketbol, voleybol müsabakaları, tiyatro çalışmaları, şiir dinletileri, okuma etkinlikleri düzenlenerek öğrencinin okulda istediği sosyal etkinliklere katılımı sağlanabilir. Bu yolla, öğrencinin okula ilgisi artırılabilir. Öğrenci serbest zamanlarında olumsuz arkadaş gruplarının içinde zaman geçirmek yerine okul gibi geliştirici bir ortamda bulunabilir. Böylece öğrenci saldırgan davranışlardan ve saldırganlığın hedefi olmaktan uzak durabilir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (1981). Social change and Turkish women. In N. Abadan-Unat (Ed) *Women in Turkish society*. (pp.5-31). Leiden: E.J. Brill
- Acet, M. (2001). Futbol seyircisini fanatik ve saldırgan olmaya yönelten faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ağlamaz, T. (2006). Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne- babanın öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Aricak, O. T. (1995). Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Bachman, J.G. ve Schulenberg, J. (1993). How part-time work intensity relates to drug use, problem behavior, time use, and satisfaction among high school seniors: are these consequences or merely correlates? *Developmental Psychology*, 29(2), 220-235.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An agentic perspective, *Asian Journal of Social Psychology*, (2), 21-41.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*. 4(1), 1-103.
- Bilgi, A. (2006). Bilgisayar oyunu oynayan oynamayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojiye giriş*. İzmir: İzmir Kitaplığı Yayınları.
- Brewer, M. B. ve Crano, W. D. (1994). *Social psychology*. Minneapolis/ St. Paul: West Publishing Company.
- Büyükoztürk, Ş. (2006). *Veri analizi el kitabı*. 2. Baskı, Ankara: PEGEM-A Yayıncılık
- Çetinkaya, H. (1991). Video oyunlarının çocuklarda saldırganlığa etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çıplak, E. (2004). İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlar gösterme düzeylerine göre boş zaman değerlendirme etkinliklerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demirci-Danışık, N. (2005). Ergenlerin sürekli öfke, öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İ. B.Ü. Sosyal
- Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana-bilim Dalı, Bolu.
- Deci, E. L., ve Ryan R. M. (2000). The ‘what’ and ‘why’ of goal pursuits human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 268-277.
- Deci, E. L., Ryan R. M., Gagne, M., Leone, D. R., Usunov, J. ve Kornazheva, B. P. (2001). Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former eastern bloc country: A cross-cultural study of self-determination. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 930-942.
- Durkin, K. (1995). *Developmental sosyal psychology: From infancy to old age*. Cambridge: Blackwell Publishers Inc.
- Doğan, S. (2001). Farklı sosyo- ekonomik düzeylere mensup ergenlik çağındaki kız ve erkeklerin saldırgan davranışlarıyla ana- baba tutumları arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

- Efiliti, E. (2006). Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ekşi, A. (1999). Adölesans döneminde uyum ve davranış sorunları, Ekşi A. (Ed). *Ben hasta değilim* (149-154), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Erdoğdu, M. Y. (2006). Suça yönlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12, 3, 1-12.
- Eron, L. D. (1994). Theories of aggression: From drives to cognitions. L. R. Huesmann (Ed.), *Aggressive behavior: Current perspectives* (pp.3-11). New York: Plenum Press.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji*. (Çev. Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Glasser, W. (2003). *Kişisel özgürlüğün psikolojisi*. 1. Baskı (Çev. Müge İzmirli). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gümüş, T. (2000). Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güner, N. (1995). Ergenlerin dinledikleri müzik türünün depresyon ve saldırganlık düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güner, B. Ç. (2006). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan oyuncuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Hasting, P.D. ve Rubin K.H. (1999). Predicting mothers' beliefs about preschool-aged children's social behavior: evidence for maternal attitudes moderating child effects. *Child Development*, 70 (3); 722-741.
- Hatunoğlu, A. (1994). Ana- baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kayseri Rehberlik Araştırma Merkezi. (2007). *İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeyleri araştırmasının yayınlanmamış raporu*. Kayseri: RAM.
- Kendrick, D.T., Neuberg, S. L. ve Cialdini, R. B. (1999). *Social psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kesici, Ş., Üre, Ö., Bozgeyikli, H. ve Sünbül, A. M. (2003). Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *VII. Ulusal PDR Kongresi Bildiriler*. Malatya, İnönü Üniversitesi.
- Kurtuyılmaz, Y. (2005). Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Lorenz, K. (2002). *On aggression*. (Elektronik versiyon).<http://www.books.google.com>.
- Mansuroğlu, S. (2002) Akdeniz üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman özellikleri ve dış mekan rekreasyon eğilimlerinin belirlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15, 2, 53-62.
- Michaud, Y. (1994). *Şiddet*. 1. Baskı, (Çev. C. Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Montagu, A. (1973). *Man and aggression*, New York: Oxford University Press.
- Moses, A. (1999). Exposure to violence, depression and hostility in a sample of innercity high school youth. *Journal of Adolescence*, 22, 21-32.
- Nicholas, K. B ve Bieber, S. L. (1996) Parental abusive versus supportive behaviors and their relation to hostility and aggression young adults. *Child Abuse and Neglect*, 12, 1195-1211.
- Onur-Cansız, R. (2004). Çocuk yetiştirme modellerinde cinsiyetçi yaklaşımlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Ozan, G. ve Tanrıdağ, R. (2002). Üç ayrı meslek grubunda engellenme ve saldırganlığın incelenmesi. *Polis Dergisi*, 32, 17-24.
- Öztürk, İ. (1990). Ana-baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık, duygularını anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Petit, J. A. (1997). The effect of an anger management program on aggressive adolescents: a cognitive-behavioral approach. DAI- A 59/08, USA: University of New Orleans.
- Sand, A. (2003). Research report nursing-related qualities, personality and work satisfaction– assistant nurses in a ten-year perspective, *Journal of Clinical Nursing*, 12, 2, 117-187.
- Staub, E. (2003). The basic human needs and their role of altruism and aggression. In E. Staub *The psychology of good and evil: why children, adults, and groups help and harm others* (pp 52- 67). New York: Cambridge University Press.
- Şahin, H. M. (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tok, Y. (2001). Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tuzgöl, M. (1998). Ana- baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Voltan Acar, N. (2003). *PDR'de yirmi beş yıl*. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yalçın, İ. (2004). Ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

AGGRESSION LEVEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS WHO HAVE DIFFERENT PSYCHOLOGICAL NEEDS

Ekrem Sedat ŞAHİN ve Fidan KORKUT OWEN

Introduction: Human needs serve to motivate people to act. According to Deci and Ryan (2000) there are three basic psychological needs, described as autonomy, competence and relationship needs. Previous research findings have suggested that when individual needs are frustrated, individuals can behave aggressively. On the other hand, aggression is considered in some theories as a basic human need as well. Recently it has been reported that aggression among high school students is increasing. Effective prevention will require a more complete understanding of the variables influencing adolescent aggressive behavior and so this study was undertaken to investigate how measured levels of psychological needs might be associated with aggression. In addition to psychological needs, additional variables including gender, parental attitudes, exposure to domestic violence, and involvement in recreational activities were studied to determine possible association with adolescent.

Method: Participants were students in four different high schools in Kayseri, Turkey. A total of 1011 students completed the two scales and Personal Information Form. Determining the level of student's psychological needs was accomplished through the use of the Basic Psychological Needs Scale (BPNS), developed by Deci and Ryan (2000). This scale was adapted for use with Turkish university students by Kesici, Bozgeyikli, Sunbul and Ure (2002). The final adaptation of this scale for use by high school students was accomplished by the researchers. The BPNS has 17 Likert type items, which yield three subscales. Higher scores indicate higher needs. Level of students aggression was measured using the 'Scale of Aggression' developed by Tuzgöl (1998) for high school students. This scale is composed of 45 items and uses a 5-point Likert type scale. Higher scores on this instrument are associated with increased aggression levels. In order to gather information related to the remaining variables of gender, parental attitude, exposure to domestic violence and chosen recreational activities, a Personal Information Form was developed and used by the researchers. Data were initially analyzed using a two-way ANOVA and a Scheffe' test was used to determine the source of differences.

Findings: The common effects of the independent variables (relationship need level with the spare time activities, competence need and autonomy need level and gender) were found to be significant upon the aggression points of those high school students. However the common effects of the remaining variables were not found to be significant. The basic effects of gender, perceived parental attitude, reported family domestic violence, relationship and competence needs levels were found significant on the aggression score of participants. Nevertheless the main effects of the school type, home setting, recreational activities, and autonomy need level were not found to be significantly related to the aggression level of the participants.

Discussion: The findings of this study were discussed in light of current related professional literature. Male students were found to have higher aggression levels than female students but interaction effects of gender and autonomy were also significant and may be an expression of how males have more autonomy than females in the Turkish culture. Perceived parental attitudes were another important variable affecting aggression scores. The results of this study strongly suggest that the perceived attitudes of parents had an impact on aggression levels, especially for students who reported having over-protective mothers and disinterested fathers. It is hypothesized that over-protective mothers failed to provide their children sufficient opportunities to express themselves or to act independently. It may be that disinterested fathers also fail to demonstrate strong support for their children which can result in searching for new friends who can give care to them. It was thought that students who observe and suffer domestic violence in their home, can learn aggression as a problem solving technique. This study seemed to suggest that both relationship needs and preferred spare time activities together can effect aggression level. Students who have lower relationship need and active spare time activities, have higher aggression levels than other groups. Students scoring lower on competency also tended to have higher aggression levels which may be an expression of personal frustration over anticipated failure or lack of personal goals.

Conclusion and Suggestions: Planning effective programs of violence prevention requires an understanding of its causes. This study sought to identify variables associated with increased adolescent aggression. This study identified some of these variables as lower relationship and competency needs, being male, having an overprotective mother and

Makale, ilk yazarın yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

Uzm., **Ekrem Sedat ŞAHİN**, Şanlıurfa Fen Lisesi Psikolojik Danışmanı.
Prof. Dr., **Fidan KORKUT OWEN**, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

disinterested father, exposure to domestic violence, and engaging in physically active recreational activities as being associated with higher aggression levels. Studies can be organized differently for students, parents and school. At the same time some suggestions for additional research were offered.